

**НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ РЕГІОНАЛЬНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ**

На правах рукопису

ГУКАЛЮК

Андрій Федорович

**НАПРЯМИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ
ПРИВАТИЗАЦІЇ ВЕЛИКИХ ПІДПРИЄМСТВ**

**спеціальність: 08.06.01 - Економіка підприємств
і форми господарювання**

Автореферат

дисертації на здобуття наукового ступеня

кандидата економічних наук

Л Ь В І В - 1996

658
Дисертація є рукопис. Робота виконана в Львівському державному університеті ім. І.Франка.

Науковий керівник

ЛННБ України ім.В.Стефаника

00761062 (M)

Офіційні опоненти

- доктор економічних наук,
професор КОЗОРИЗ М.А.
- кандидат економічних наук,
доцент ПАЩЕНКО І.Н.

Провідна установа

- Тернопільська академія
народного господарства

Захист відбудеться "18" лютого 1997 року о 11 год. на засіданні спеціалізованої вченої ради Д.04.10.01 по захисту дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора наук в Інституті регіональних досліджень НАН України за адресою: 290026, м. Львів, вул. Козельницька, 4.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Інституту регіональних досліджень НАН України.

Автореферат розісланий "17" січня 1997р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради,
кандидат економічних наук

В.І.ЖОВТАНЕЦЬКИЙ

1. ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

1.1. Актуальність дослідження. Перехід до ринкової економіки передбачає насамперед докорінну перебудову відносин власності. Цьому процесу сприяє приватизація державного майна. Роздержавлення власності та її приватизація - це єдино можливий шлях до формування реально вільних і рівноправних ринкових суб'єктів, без чого не може існувати соціально-економічне середовище ринкового господарювання. Стабілізація соціально-економічної ситуації в Україні тісно пов'язана з ефективним впровадженням механізмів ринкової економіки, переходом від централізованої адміністративно-командної системи управління до методів і форм ринкового регулювання, стимулювання і координації економічних процесів.

Загальноновизнаними ознаками ринкової економіки є: багатоукладність економіки, в тому числі приватний сектор, економічна відособленість, тобто повна економічна самостійність та економічна відповідальність товаровиробників; панування еквівалентних, тобто економічно справедливих зв'язків та відносин між господарюючими суб'єктами; розвинутість ринкової інфраструктури - різноманітних бірж та їх інститутів, маркетингових служб, інформаційно-посередницьких та інших фірм. Виходячи з цього, особливого значення в перехідний період набуває подолання монополії держави на засоби виробництва і результати праці, на невластиві державі функції у всіх сферах діяльності. Демоніполізація державної власності покликана відкрити дорогу всім іншим соціально-економічним нововведенням, до яких належать гарантоване утвердження рівноправності всіх форм власності, розвиток конкуренції, прискорене формування ринкової економіки, здійснення ефективної підприємницької діяльності. Успіх приватизації залежить насамперед від успішної роботи приватизованих підприємств, від того, що конкретно дає приватизація тим громадянам України, які взяли участь у цьому процесі.

ЛІБРАРІЯ СТЕФАНІЯ
АН України

Досвід функціонування приватизованих підприємств нагромаджено в різних країнах світу. Проте, його використання стосовно економіки України зумовлює проведення певних досліджень, враховуючи ті протиріччя, що виникають на етапі переходу до ринкової системи господарювання.

Недосконалість методики оцінки ефективності діяльності підприємств в післяприватизаційний період та відсутність критеріїв інвестиційної привабливості підприємств вимагають нових форм і методів оцінки ефективності післяприватизаційної діяльності з метою визначення стратегії функціонування приватизованих підприємств в ринкових умовах. Враховуючи тотальне одержавлення економіки, яке мало місце в умовах адміністративно-командної системи, виникає необхідність дослідження функцій держави в процесі приватизації та визначення ролі посередницьких організацій, як безпосередніх учасників економічних перетворень.

Наукова і прикладна актуальність викладених проблем визначили цільову направленість і зміст дисертаційної роботи.

1.2. Мета і завдання дослідження. Мета дослідження полягає в розробці теоретичних положень та практичних рекомендацій роздержавлення та приватизації підприємств державного сектора в Україні, застосування яких дозволить вирішити проблеми приватизації великих підприємств і вибрати оптимальні шляхи для підвищення ефективності їх роботи, та в розробці методів і форм визначення ефективності післяприватизаційної діяльності підприємств та оцінки рівня їх інвестиційної привабливості.

Необхідність досягнення цієї мети обумовила визначення і розв'язання наступних основних завдань:

- узагальнення зарубіжного і вітчизняного досвіду роздержавлення і приватизації великих державних підприємств;

- дослідження існуючих форм і методів роздержавлення та приватизації майна державних підприємств, як напрямку підвищення ефективності виробництва, їх переваг та недоліків;
- вдосконалення оцінки ефективності діяльності промислових підприємств та визначення рівня їх інвестиційної привабливості;
- оцінка функціонування фондового ринку в Україні, як запоруки ефективності процесу приватизації;
- визначення економічної стратегії промислових підприємств в ринковій системі господарювання;
- формування механізму великої приватизації, виходячи із стратегічних завдань післяприватизаційного періоду;
- визначення ролі та функцій держави і посередницьких організацій в реформуванні економіки України.

1.3. Предмет, об'єкт і методологія дослідження. Предметом дослідження є організаційно-економічний механізм роздержавлення і приватизації майна державних підприємств, методи оцінки діяльності суб'єктів господарювання. Об'єктом дослідження визначено великі промислові підприємства, що беруть участь в процесах роздержавлення та приватизації. Теоретичною та методологічною основою дисертаційної роботи є економічна наука, а також нормативні документи уряду і закони України з економічних питань. Проведення досліджень здійснювалось на основі аналізу основних техніко-економічних показників, що характеризують роботу промислових підприємств, і оцінки участі посередницьких організацій в процесах приватизації. В роботі використано праці вчених-економістів з питань становлення ринкової економіки, статистичні та аналітичні матеріали міністерств і відомств. В процесі проведення дослідження використано економічні, математичні та статистичні методи аналізу. Наведені в роботі результати дослідження отримані з використанням СУБД Informix на базі операційної системи UNIX.

1.4. Наукова новизна дисертації полягає в наступному:

- визначено роль процесів роздержавлення і великої приватизації в системі антикризових заходів, як головних передумов становлення і розбудови ринкової економіки в Україні;
- рекомендовано розглядати процеси роздержавлення і приватизації як визначальні фактори підвищення рівня менеджменту великих підприємств;
- рекомендовано реалізовувати механізм акціонування підприємства з урахуванням забезпечення ефективності виробничих відносин;
- обґрунтовано принципи формування системи показників, що визначають ефективність господарської діяльності підприємств в ринкових умовах;
- запропоновано визначати рівень інвестиційної привабливості приватизованих підприємств на основі комплексної рейтингової оцінки фінансового стану та ділової активності підприємства;
- виділено основні етапи формування економічної стратегії підприємств в післяприватизаційний період;
- аргументовано і запропоновано напрями державної політики по здійсненню післяприватизаційної підтримки підприємств, яка базується на послідовному вирішенні економічних проблем виходу з кризового стану і здійснюється на партнерських засадах.

1.5. Теоретична і практична цінність. Теоретичне значення результатів дослідження полягає в формуванні знань з питань дослідження процесів роздержавлення і приватизації, як факторів підвищення ефективності виробництва. Основні теоретичні положення дисертації дають можливість об'єктивно оцінити ефективність післяприватизаційної діяльності підприємств, вірно вибрати економічну стратегію розвитку приватизованих підприємств, обґрунтувати умови

участі фінансових посередницьких інститутів в процесі приватизації та визначити межі державного регулювання процесу приватизації.

Практичне значення результатів досліджень полягає в розробці методичних рекомендацій щодо вибору найбільш раціональної економічної стратегії розвитку виробництва та шляхів взаємодії всіх інститутів, які беруть участь у процесах роздержавлення та приватизації. Реалізація розроблених в дисертації методичних підходів до визначення оцінки ефективності діяльності приватизованих підприємств дає можливість встановити рівень їх інвестиційної привабливості та служить для оптимізації рішень потенційних інвесторів стосовно вигідного розміщення капіталу.

1.6. Апробація результатів дослідження. Основні положення, висновки і рекомендації дисертації доповідались і обговорювались на Всеукраїнській науковій конференції "Становлення національної економіки України", Львів, 1995 рік. Викладені в дисертації результати використані при підготовці аналітичної записки "Про соціально-економічні наслідки приватизації майна державних підприємств у Львівській області", Львів, 1996р. Методичні рекомендації по визначенню рівня інвестиційної привабливості приватизованих підприємств впроваджені та успішно використовуються в роботі довірчого товариства "Росан - Довіра" та підприємства "Росан - Цінні папери", що входять до складу інвестиційно-фінансової групи "Росан - Капітал".

1.7. Публікації. Результати досліджень опубліковані в 6-ти наукових працях загальним обсягом 2.2 д.а., в тому числі особисто автором 2.0 д.а.

1.8. Структура і обсяг роботи. Дисертація складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку літератури, включає 13 таблиць і 3 рисунки.

2. Основний зміст дисертаційного дослідження.

2.1. У вступі обгрунтовано актуальність теми дисертації, сформульовано мету і завдання дослідження, визначено предмет і об'єкт дослідження, розкрито теоретико-методологічну основу роботи, викладені наукова новизна та практичне значення результатів дослідження, подано загальну структуру дисертації.

2.2. В першому розділі " Теоретичні та правові основи роздержавлення і приватизації "- вказано на необхідність приватизації, як невід'ємної складової частини ринкових перетворень, яка забезпечує формування приватного сектора і, як наслідок, прогресивні структурні зміни в економіці. Приватизація є закономірним процесом функціонування ринкової економіки, який скерований на підвищення її ефективності шляхом скорочення підприємницьких функцій держави і оптимізації структури власності відповідно до розвитку продуктивних сил. Рекомендується розглядати процес приватизації як стартовий етап переходу від централізованої планової економіки до ринкової.

Розглянуто світовий досвід проведення приватизації, який базується на ринковій економіці. У високорозвинених країнах Західної Європи в процесі приватизації не стояло завдання структурної перебудови економіки, потрібно було лише продати невелику кількість підприємств, що належали державі, але працювали в умовах ринку при переважанні приватної власності. Стосовно східноєвропейських країн, і України зокрема, то тут відбувається не поліпшення, не коригування моделі, а трансформація корінних принципів функціонування економіки. Приватизація в країнах Східної Європи це не просто зміна власності, це комплекс соціальних та економічних перетворень, в результаті яких кардинально змінюється напрям розвитку всіх підприємств і вирішується питання щодо їх діяльності в нових економічних умовах. В кінцевому рахунку доля ринкових реформ залежить від того, наскільки швидко вдасться подолати структурну кризу, перебудувавши при цьому

пропорції матеріального виробництва у відповідності з критеріями ринкової економіки. Це означає, що головним змістом приватизації повинні стати інвестиційні процеси, які призводять до зміни структури капіталу та вимагають відповідних механізмів, інфраструктури, правової бази. Перед Україною стоїть завдання не просто впровадити чужий досвід, а набагато складніше - з урахуванням важких соціально-економічних умов перехідного періоду реалізувати комплекс заходів по роздержавленню і демонополізації економіки, розвитку підприємництва і децентралізації зовнішньоекономічної діяльності.

Проаналізовано різноманітні теоретичні положення приватизації державної власності та обгрунтовано сутність процесу приватизації, як основи становлення ринкового господарства. Приватизація у своїй сутності є процесом перетворення у приватну будь-якої іншої форми власності, або рух через послідовну зміну форм господарювання від державної до приватної. Роздержавлення - це перш за все усунення адміністративно-командних методів управління на основі розвитку ринкових механізмів, створення законодавчої бази для існування різних форм власності, що передбачає створення ринкових структур та виникнення суб'єктів цивілізованого ринку. Об'єктивна необхідність приватизації обумовлена насамперед політико-економічними принципами та причинами менеджменту, досягненням кінцевого результату - побудови високоефективної економіки. Здійснення приватизації, як домінуючої складової частини програми ринкового економічного розвитку України, повинно базуватися на необхідності розробки і впровадження комплексної стратегії приватизації, інтенсивного та поетапного її проведення, визначення пріоритетних об'єктів цього процесу, що має на меті створення приватного високоефективного сектора економіки на основі розвитку різноманітних форм власності та підприємництва. Ці заходи слугуватимуть основою

створення сприятливого інвестиційного клімату та залученню капіталу у вигляді інвестицій та прогресивних новітніх технологій.

Сформульовано основні завдання, які потребують негайного вирішення при проведенні великої приватизації в Україні. Спираючись на те, що головною метою приватизації є підвищення ефективності виробництва і конкурентоздатності товарів на світовому ринку, необхідно створити реальні суб'єкти ринкової конкуренції, які ризикують власним капіталом та організують свою діяльність у відповідності з реальним ринковим попитом. Необхідно створити такі умови для здійснення підприємницької діяльності, які допоможуть підприємствам адаптуватися до ринку і будуть сприяти структурній перебудові національної економіки та знайти підходи до вирішення проблем післяприватизаційного періоду, що можуть проявитися зокрема, в низькій ефективності використання факторів виробництва після завершення приватизації великих підприємств. Спираючись на основні напрямки економічної політики, приватизація має бути узгоджена:

- із змінами в структурній та інвестиційній політиці, спрямованій на розширення ринку товарів та послуг;
- з розвитком ринкової інфраструктури, включаючи створення фондових бірж, асоціацій, брокерських контор, торгівельно-посередницьких організацій, комерційних банків та адміністративним і правовим забезпеченням їх діяльності;
- із земельною і фінансовою реформою, яка повинна в першу чергу бути зорієнтована на стимулювання підприємницької діяльності.

Для ефективного проведення приватизації необхідно зважити всі економічні фактори, що притаманні цьому процесу, та спираючись на чинне законодавство, спрямувати зусилля на досягнення головної мети - підвищення ефективності господарської діяльності підприємств та пошук ефективного власника, який в змозі забезпечити реалізацію даної мети.

Розглянуто правове регулювання процесів роздержавлення та приватизації в Україні та проаналізовано основні положення нормативно-законодавчих актів, що регулюють здійснення приватизаційних процесів. В Україні сформована достатня адміністративно-законодавча основа процесу приватизації, яка регулює, як сам процес приватизації, так і подальшу діяльність вже приватизованих підприємств. Вона орієнтована на створення господарських формувань ринкового типу, а тому і в максимальній мірі враховує дію ринкових законів, що не повністю відповідає реальній економічній ситуації. Тому, з метою створення умов для подальшого зростання обсягів приватизації, підвищення ефективності цього процесу - адміністративно-законодавчі засади приватизації в Україні вимагають певного розвитку і уточнення, виходячи з уроків практики.

2.3. В другому розділі, що присвячений сучасному стану процесів "великої" приватизації в Україні та в окремій її територіальній одиниці - Львівській області зроблено аналіз та виявлено основні тенденції таких аспектів цієї проблеми:

- визначення підходів до розміщення акцій великих підприємств, виходячи із діагностики їх стану і стратегії розвитку;
- тенденції розвитку приватизаційних процесів в регіональному розрізі;
- особливості післяприватизаційної діяльності підприємств та необхідність глибокого економічного аналізу, як визначальної передумови підвищення ефективності господарювання;
- аналіз діяльності групи приватизованих підприємств Львівської області за допомогою системи показників, які дозволяють відзначити найбільш перспективні напрями підвищення ефективності виробництва та розробити економічну стратегію розвитку підприємств в післяприватизаційний період;

його конкурентоздатності 3 переходом до ринкових умов

- оцінка функціонування фондового ринку в Україні та діяльності фінансових посередників, як визначальних елементів інфраструктури приватизації.

Формування системи ринкової економіки та приватизація колишніх державних підприємств призводить до того, що окремі фізичні особи, а не держава стають власниками або акціонерами підприємств. І хоча довгострокові та короткострокові цілі підприємств та акціонерів можуть відрізнятися: наприклад, інвестування прибутків підприємств в нові технології замість виплати частини прибутку акціонерам у вигляді дивідендів, вони збігаються в головному - спільним інтересом для них є стабільне та прибуткове функціонування підприємства. Тому при створенні акціонерного товариства потрібно врахувати і вирішити питання, пов'язане із забезпеченням максимальної віддачі акціонерного капіталу на засадах визначення інтересів всіх зацікавлених сторін.

Специфіка акціонування великих державних підприємств на першому етапі великомасштабної приватизації є одним з головних чинників, що визначають тенденції приватизаційних процесів.

Аналізуючи проведення приватизації у Львівській області, виявлено тенденцію, яка характерна і в цілому для України: хоча темпи приватизації мають тенденцію до пришвидшення, однак вони залишаються недостатніми. Так, якщо в 1993 році у Львівській області було приватизовано 55 об'єктів загальнодержавної власності, в 1994 - 143, то протягом 1995 року - 248 об'єктів. При цьому процент виконання планових завдань з приватизації об'єктів груп Б, В, Г і Е в 1995 році, коли намітилась тенденція до активізації приватизаційних процесів склав у Львівській області 42%. Пройшли зміни і в структурі промислового виробництва: за останні 5 років частка продукції, що виробляється приватизованими підприємствами збільшилась в 5.2 раза, і переважає державне виробництво більш як на 7 відсотків, про що свідчать дані таблиці 1.

Таблиця 1

**Зміни у структурі промислового виробництва
внаслідок роздержавлення у Львівській області**
(у відсотках до загального обсягу продукції у діючих цінах)

	1991	1992	1993	1994	1995
Вся промисловість	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
у тому числі:					
Державна власність	89.8	83.8	76.6	68.3	46.3
Колективна	10.2	16.2	23.4	31.7	53.5
у тому числі:					
акціонерного товариства	-	6.6	6.7	16.8	41.8
Приватна власність	-	-	-	0.1	0.2

Оцінка доцільності приватизації, рівень виконання нею своїх завдань і функцій вимагають глибокого економічного аналізу післяприватизаційної діяльності підприємств. Виходячи із реальної ситуації, найбільш правомірним з точки зору оцінки приватизації є дослідження сукупності приватизованих підприємств, тобто порівняння їх один з одним, а не з державними підприємствами. Таке порівняння нівелює різницю в умовах господарювання, дозволяє виділити найкращі і найгірші показники в післяприватизаційній діяльності, встановити її слабкі місця і окреслити шляхи покращення. Крім цього, даний підхід дозволяє порівняти вітчизняні корпорації з зарубіжними і на основі цього зробити відповідні висновки щодо перспектив вітчизняних корпорацій на ринку. Чинне місце в дослідженні післяприватизаційної діяльності повинно займати дослідження фінансової діяльності підприємства, з допомогою якого можна не лише оцінити його фінансовий стан, а й виявити вплив негативних факторів, передбачити конкретні заходи щодо зміцнення фінансових позицій підприємства та його конкурентоздатності. З переходом до ринкових форм

господарювання, із зміною власності і системи управління фінансовими ресурсами підприємства, з метою прийняття правильних управлінських рішень необхідно, з одного боку, вміти чітко аналізувати і взаємопов'язувати реальні процеси, а з другого - виявляти закономірності і тенденції розвитку ситуації, спрямовуючи діяльність підприємства в цих реальних умовах на досягнення поставленої мети.

Для оцінки післяприватизаційної діяльності групи підприємств Львівської області використана система показників, які умовно поділено на три групи:

- показники ефективності виробничої діяльності;
- показники ліквідності;
- показники фінансової стійкості.

На основі проведених досліджень зроблено висновок, що приватизовані підприємства займають нестійкі ринкові позиції, що проявляється в спаді основних показників фінансово-господарської діяльності даних підприємств.

Це є результатом як недосконалої концепції приватизації цих підприємств, так і економічних умов господарювання. Слід зауважити, що в ході приватизації ні в одне з даних підприємств не поступив капітал в обмін на акції. Акції, як правило, розповсюджувались за приватизаційні папери або за гроші, які в односторонньому порядку йшли в державний бюджет. Отже, зміна власника не зумовила очікуваних змін в якісному складі статутного капіталу, що стало причиною низької конкурентоздатності вітчизняних корпорацій в порівнянні із зарубіжними, які почали інтенсивно насичувати ринок України. Виникли проблеми збуту продукції, а слід за ними відбулося скорочення виробництва. Спад виробництва, в свою чергу, викликав зростання частки собівартості в валовому доході, а відтак зменшення величини балансового прибутку. В той же час, фіскальна податкова політика зумовила скерування значної питомої ваги прибутку в

державний бюджет, що і мало своїм наслідком зниження дохідності активів і рентабельності виробничої діяльності.

Низька платоспроможність досліджуваних АТ є переважно результатом неплатежів, а також існуючої черговості сплати платежів з розрахункового рахунку підприємства - спочатку до державного бюджету, а потім на цілі виробничої діяльності. Тенденція до зміни співвідношення між залученими і власними ресурсами в користь останніх викликана значними ставками банківських процентів за надані кредити, що унеможлиблює їх використання. Накінець, зростання питомої ваги товарно-матеріальних запасів в поточних активах є наслідком нагромадження запасів сировини і матеріалів, що є однією з особливостей господарювання в умовах інфляції.

Таким чином, фінансово-економічні показники оцінки післяприватизаційної діяльності дають її точну кількісну характеристику. Проведення оцінки післяприватизаційної діяльності за використаною в роботі методикою дозволяє виділити найбільш перспективні напрямки підвищення ефективності виробництва та служить основою для розробки економічної стратегії розвитку підприємств. Важливо, щоб такий аналіз був органічною частиною аналізу зовнішніх і внутрішніх умов діяльності. Аналіз зовнішніх умов діяльності передбачає оцінку позицій фірми на ринку і економічної політики держави, а аналіз внутрішніх умов є основою післяприватизаційної реструктуризації підприємства.

Залучення в ході приватизації інвестиційних ресурсів передбачає формування системи фондового ринку з обов'язковим його елементом - фінансовими посередниками. Дослідження роботи фінансових посередників та умов їх діяльності дозволило зробити висновок, що необхідною умовою розвитку фондового ринку і ефективного залучення капіталів в приватизацію є формування недержавних посередницьких структур та відповідних державних інститутів, які регулюють їх

діяльність, що вимагає поєднання інтересів держави, посередників та приватизованих структур.

Дослідження проблем участі фінансових посередників у приватизаційних процесах показало, що для активізації їх діяльності необхідно:

- прийняття закону "Про довірчу власність" з чітко встановленими повноваженнями, правами та обов'язками всіх суб'єктів довірчих відносин;

- створення довірчих фондів з конкретно визначеними об'єктами інвестування, що дасть змогу кожному клієнту вибирати найбільш привабливий для нього пакет акцій;

- забезпечення з боку держави регулярної інформації про стан економіки країни, що дасть змогу фінансовим посередникам визначати стратегічні напрями своєї діяльності;

- врегулювання питання стосовно визначення ринкової вартості цінних паперів, які вносяться в статутні фонди фінансових посередників, що призводить до формування засновниками статутних фондів за рахунок власних або низьколіквідних цінних паперів.

2.4. В третьому розділі дисертаційної роботи, який присвячений розробці та впровадженню найоптимальніших шляхів підвищення ефективності приватизації, визначено необхідність проведення маркетингових досліджень, як важливої ланки механізму приватизації, запропоновано методика порівняльної рейтингової оцінки ефективності діяльності підприємств в післяприватизаційний період та визначення їх інвестиційної привабливості, запропоновано систему факторів, які є базовими при виборі економічної стратегії підприємств, проаналізовано участь держави в приватизаційних процесах та визначено основні напрями вдосконалення форм і методів державного впливу на роботу приватизованих підприємств.

Активність участі інвесторів у приватизаційних процесах, зокрема у вторинному продажу акцій, в основному залежить від ефективності діяльності підприємства. Всі суб'єкти ринкових відносин - перш за все власники(акціонери) та інвестори - зацікавлені в однозначній оцінці конкурентоздатності та надійності своїх партнерів. Для акціонерів важливим є одержати достовірну інформацію про фінансовий стан підприємства; простежити динаміку зміни основних показників, що характеризують його діяльність; визначити конкурентоздатність. Інвестора ці дані цікавлять перш за все з точки зору вигідного вкладання капіталу в найбільш ефективніючу структуру.

Таким чином, ефективна робота підприємства сприяє залученню коштів потенційного інвестора та зміцненню становища підприємства на ринку. Саме тому маркетингові дослідження слід розглядати як частину постійно діючого інтегрованого процесу, оскільки необхідною умовою успішної діяльності підприємства є розробка і використання системи інформації з метою аналізу економічної ситуації в будь-який момент часу.

Не менш важливою є всестороння оцінка діяльності приватизованого підприємства з метою визначення рівня його інвестиційної привабливості, реального становища на ринку, ефективного використання ним власності та з метою визначення ефективності приватизації. Ефективність діяльності підприємства в післяприватизаційний період необхідно розглядати як результат діяльності капіталу власника, як доцільність його функціонування в ринковій економіці для задоволення потреб суспільства у виробленій продукції. Встановлення рівня інвестиційної привабливості підприємства служитиме оптимізації прийняття рішень по інвестуванню коштів в найбільш ефективніючі структури, сприятиме залученню інвестицій у виробництво. Оцінювати ефективність приватизаційного процесу та встановлювати рівень інвестиційної привабливості підприємства

доцільно на основі проведення аналізу його фінансово-господарського стану методом порівняльної рейтингової оцінки, складовими етапами якого є:

- збір та аналітична обробка інформації;
- обґрунтування системи показників та їх класифікація;
- розрахунок підсумкового показника рейтингової оцінки та класифікація підприємств згідно рейтингу.

Основні напрями аналізу фінансово-господарського стану підприємства, що здійснюється з метою визначення ефективності його діяльності та розрахунку рівня інвестиційної привабливості наведено на рисунку 1.

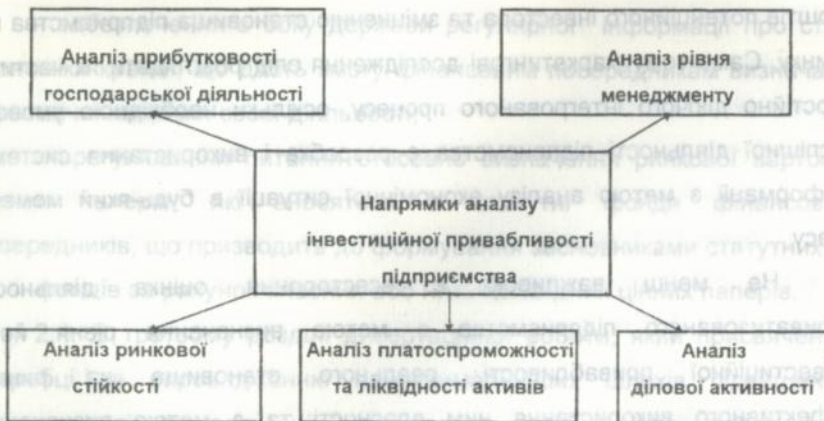

Рис. 1. Основні напрями аналізу фінансово-господарського стану підприємства для визначення рівня його інвестиційної привабливості

В основі розрахунку підсумкового показника рейтингової оцінки лежить порівняння підприємств по кожному показнику фінансового стану з умовним еталонним підприємством, яке має найкращі результати по всіх показниках, що порівнюються. Таким чином, базою відрахунку для отримання підсумкової рейтингової оцінки є не суб'єктивні передбачення експертів, а найбільш високі результати із всієї сукупності порівнюваних об'єктів, що виявилися в результаті реальної ринкової конкуренції.

Еталоном порівняння є найбільш вдалий конкурент, який має найкращі показники.

Такий підхід відповідає практиці ринкової конкуренції, де кожний самостійний товаровиробник намагається за всіма показниками діяльності виглядати краще свого конкурента.

Розрахунок порівняльної рейтингової оцінки для визначення рівня інвестиційної привабливості підприємства можна представити у вигляді наступного алгоритму.

1. Вихідні дані представляються у вигляді матриці (Π_{ij}), тобто матриці, де по рядках записано номери показників ($i=1,2,\dots,n$), а по стовпцях - номери підприємств ($j=1,2,\dots,m$).

2. По кожному показнику відшукується максимальне значення і заноситься в стовпчик умовного еталонного підприємства ($m+1$).

	Номера підприємств					
	1	2	3	..	m	m+1
1	Π_{11}	Π_{12}	Π_{13}	..	Π_{1m}	$\max \Pi_{1j}$
Номера 2	Π_{21}	Π_{22}	Π_{23}	..	Π_{2m}	$\max \Pi_{2j}$
показників 3	Π_{31}	Π_{32}	Π_{33}	..	Π_{3m}	$\max \Pi_{3j}$
n	Π_{n1}	Π_{n2}	Π_{n3}		Π_{nm}	$\max \Pi_{nj}$

3. Вихідні показники матриці Π_{ij} стандартизуються по відношенню до відповідного показника еталонного підприємства за формулою:

$$\Pi^*_{ij} = \Pi_{ij} / \max \Pi_{ij}$$

де Π^*_{ij} - стандартизовані показники фінансового стану підприємства.

4. Для кожного підприємства, що аналізується, значення його рейтингової оцінки визначається за формулою:

$$R_j = \sqrt{(1 - \Pi^*_{1j})^2 + (1 - \Pi^*_{2j})^2 + (1 - \Pi^*_{3j})^2 + \dots + (1 - \Pi^*_{nj})^2}$$

де P_j - рейтингова оцінка.

5. Підприємства впорядковуються за рейтингом в порядку спадання рейтингової оцінки.

6. Найвищий рейтинг має підприємство з мінімальним значенням порівняльної оцінки P_j (див.п.4).

Використання даної методики визначення рейтингу приватизованих підприємств сприяє об'єктивній оцінці їх діяльності, служить кращій інформованості потенційних інвесторів, оптимізації їх рішень щодо можливого прикладення капіталу. Проведення маркетингових досліджень та створення відповідних маркетингових інформаційних систем дасть змогу забезпечити регулярність та достовірність інформації про стан та діяльність приватизованих підприємств.

Процеси роздержавлення та приватизації, зміцнення ринкових інститутів, формують нові принципи управління роботою промислових підприємств. Одним з основних принципів, що повинен лягти в основу формування економічної стратегії промислового підприємства, є оцінка реальної економічної ситуації. Основні стадії формування економічної стратегії промислових підприємств представлено на рисунку 2.

При виборі економічної стратегії підприємств в післяприватизаційній діяльності гарантом підвищення їх ефективності перш за все є:

- переорієнтація виробництва на нові види продукції відповідно до потреб конкретного споживача;
- переозброєння виробничих потужностей та впровадження новітніх технологій;
- налагодження взаємовигідних контактів з постачальниками та замовниками шляхом розповсюдження серед них власних акцій;
- підготовка та перепідготовка спеціалістів з менеджменту, маркетингу та фінансових операцій.

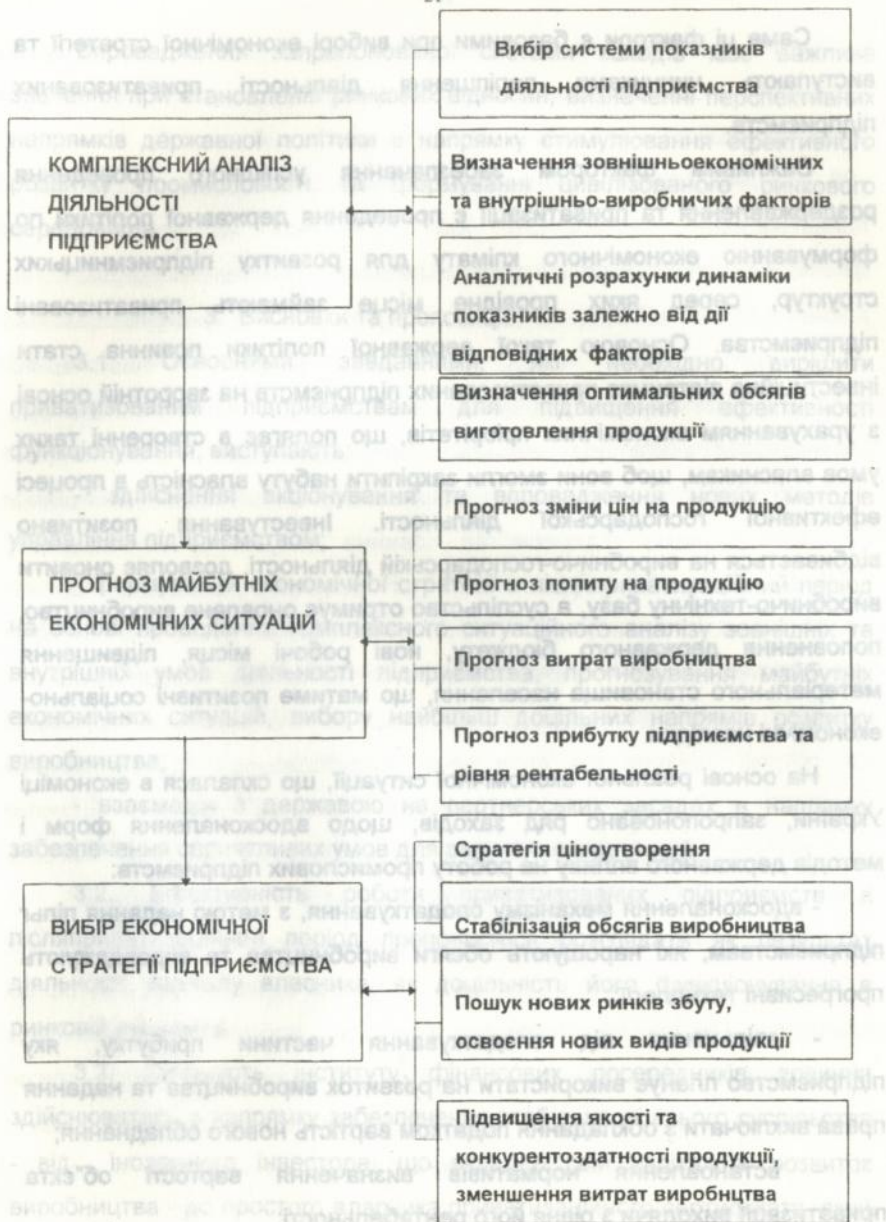

Рис.2. Основні стадії визначення економічної стратегії підприємства.

Саме ці фактори є базовими при виборі економічної стратегії та виступають чинниками поліпшення діяльності приватизованих підприємств.

Важливим фактором забезпечення успішного проведення роздержавлення та приватизації є проведення державної політики по формуванню економічного клімату для розвитку підприємницьких структур, серед яких провідне місце займають приватизовані підприємства. Основою такої державної політики повинна стати інвестиційна підтримка приватизованих підприємств на зворотній основі з урахуванням економічних пріоритетів, що полягає в створенні таких умов власникам, щоб вони змогли закріпити набуту власність в процесі ефективної господарської діяльності. Інвестування позитивно відбивається на виробничо-господарській діяльності, дозволяє оновити виробничо-технічну базу, а суспільство отримує оновлене виробництво, поповнення державного бюджету, нові робочі місця, підвищення матеріального становища населення, що матиме позитивні соціально-економічні наслідки.

На основі реальної економічної ситуації, що склалася в економіці України, запропоновано ряд заходів, щодо вдосконалення форм і методів державного впливу на роботу промислових підприємств:

- вдосконалення механізму оподаткування, з метою надання пільг підприємствам, які нарощують обсяги виробництва та впроваджують прогресивні технології;

- звільнення від оподаткування частини прибутку, яку підприємство планує використати на розвиток виробництва та надання права виключати з обкладання податком вартість нового обладнання;

- встановлення нормативів визначення вартості об'єкта приватизації виходячи з рівня його рентабельності;

- стимулювання формуванню ринку некотированих акцій та створення системи автоматичної котировки акцій.

Впровадження запропонованої системи заходів має важливе значення при становленні ринкових відносин, визначенні перспективних напрямків державної політики в напрямку стимулювання ефективного розвитку промисловості та формуванні цивілізованого ринкового середовища.

3. Висновки та пропозиції.

3.1. Основними завданнями, які необхідно вирішити приватизованим підприємствам для підвищення ефективності функціонування, виступають:

- здійснення акціонування та впровадження нових методів управління підприємством;
- формування економічної стратегії в післяприватизаційний період на основі проведення комплексного ситуаційного аналізу зовнішніх та внутрішніх умов діяльності підприємства, прогнозування майбутніх економічних ситуацій, вибору найбільш доцільних напрямів розвитку виробництва;
- взаємодія з державою на партнерських засадах в напрямку забезпечення сприятливих умов для залучення інвестицій.

3.2. Ефективність роботи приватизованих підприємств в післяприватизаційний період пропонується розглядати як результат діяльності капіталу власника, як доцільність його функціонування в ринковій економіці.

3.3. Діяльність інституту фінансових посередників повинна здійснюватись в напрямку забезпечення стабільності всього суспільства - від іноземного інвестора, що вкладає свій капітал в розвиток виробництва - до простого власника приватизаційного сертифіката, який також бере безпосередню участь в операціях на фондовому ринку.

3.4. Проведення маркетингових досліджень, як складової частини оцінки дослідження ефективності приватизації, служить базою для

створення центрів допомоги потенційним інвесторам, розповсюдження фактологічної та рекламно-аналітичної інформації про об'єкти приватизації.

3.5. Методика розрахунку порівняльної рейтингової оцінки приватизованих підприємств, яка ґрунтується на основі аналізу фінансово-господарського стану та ділової активності підприємства, дозволяє об'єктивно оцінити діяльність підприємств в післяприватизаційний період, встановити рівень їх інвестиційної привабливості, служить кращій інформованості потенційних інвесторів, оптимізації їх рішень щодо можливого прикладення капіталу.

3.6. З метою підвищення ефективності виробництва економічна стратегія розвитку підприємства повинна базуватися на поєднанні переваг показників ефективності за рахунок збільшення обсягів виробництва, підвищення якості продукції, зниження витрат виробництва, що забезпечується технічним переозброєнням виробництва та його переорієнтацією на нові види продукції відповідно до потреб конкретного споживача, налагодженням взаємовигідних контактів з постачальниками та замовниками продукції шляхом розповсюдження серед них власних акцій, проведенням маркетингових досліджень та вдосконаленням системи управління підприємством.

3.7. Державна політика по формуванню економічного клімату для розвитку приватизованих підприємств повинна здійснюватись на основі комплексу заходів по створенню умов, які роблять інвестування в приватизовані підприємства привабливими для найбільшого числа потенційних інвесторів, та забезпечувати чітке регламентування діяльності посередницьких організацій, які беруть участь в процесі приватизації.

4. Основні публікації по темі дисертації.

4.1. Регіональні особливості реформування власності в ринкових умовах. // Становлення національної економіки України: Збірник матеріалів Всеукраїнської наукової конференції. - Львів. -1995. - С.82-84.

4.2. Приватизація і стимулювання підприємництва. // Вісник Львівського університету, серія економічна, випуск 26. - Львів. -1995. - С.42-44.

4.3. Методи підвищення ефективності приватизації великих підприємств. // Препринт НАН України, Інститут регіональних досліджень, Львівський державний університет ім. І. Франка. - Львів. - 1996. - 31 с.

4.4. Ефективна власність. Як її встановити? // Діло. -1996. -№ 46. - С.12. (співавтор - Лукашенко Т.В.).

Особистий внесок автора: запропоновано методику визначення ефективного використання власності в ринкових умовах господарювання.

4.5. Інвестиційна привабливість підприємств: візьміть баланс і калькулятор. // Українська інвестиційна газета. - 1996. - №38. - С.25.

4.6. Прагнучи високих прибутків, не забувайте про ризик. // Діло.- 1996.- № 87. - С.4.

АННОТАЦИЯ

Гукалюк А.Ф. Направления повышения эффективности приватизации больших предприятий.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.06.01 - Экономика предприятий и формы хозяйствования. Институт региональных исследований НАН Украины, Львов, 1996.

Защищается рукопись диссертации, содержащая теоретические и методические рекомендации, направленные на повышение эффективности приватизированных предприятий в условиях рынка.

Разработаны рекомендации оценки уровня инвестиционной привлекательности приватизированных предприятий и выбора экономической стратегии их функционирования в рыночной системе хозяйствования.

Ключові слова: приватизація, акціонерне товариство, ефективність, інвестиційна привабливість, економічна стратегія.

ANNOTATION

Gukaluyk A. The increase effectiveness directions of privatization of large enterprises.

Thesis for a scientific degree of candidate of economic sciences in speciality 08.06.01 - The enterprises economy and management forms. Institute of regional research of the National Academy of Sciences of Ukraine, Lviv, 1996.

The thesis is being defended containing theoretical and methodological research and recommendations directed at increasing the effectiveness of the economic activity of private enterprises under market conditions.

Worked out are the recommendations concerning evaluating the investable level of private enterprises and choosing economic strategics of their activity in the market system.

The key words: privatization, stock company, effectiveness, investable level, economic strategies.

Підписано до друку 27.12.96 Формат 60*84/16.
Друк офсетний. Папір офсетний. Обсяг 1 др. арк.
Зам. № 96/12-14 Тир. 100 прим.
Друк ТзОВ "Простір М"

449 148

A 36834
AB 36.834